

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
Katedra hudební výchovy

**Hra na hudební nástroje jako způsob motivace a
aktivizace žáků na 1. stupni ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tereza Moulisová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. června 2020

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala paní doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za její cenné rady, ochotu a odborné vedení.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD.....	2
1 SOUČASNÉ POJETÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY V ČESKÝCH ŠKOLÁCH	4
2 HUDEBNÍ VÝCHOVA A JEJÍ LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ	5
2.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	5
2.2 HUDEBNÍ VÝCHOVA V RVP ZV.....	5
3 PSYCHOLOGICKÉ ZÁKLADY MOTIVACE	8
3.1 VYMEZENÍ POJMU MOTIVACE	8
3.2 HUDEBNÍ MOTIVACE	10
3.3 MOTIVAČNÍ PROSTŘEDKY.....	11
3.3.1 ZPŮSOBY MOTIVACE PŘI NÁCVIKU PÍSNĚ.....	13
4 AKTIVIZACE A MOTIVACE ŽÁKŮ JAKO NUTNÁ PODMÍNKA EFEKTIVNÍHO VYUČOVÁNÍ.....	15
4.1.1 MOTIVACE K AKTIVNÍ ČINNOSTI ŽÁKŮ	15
4.1.2 VYMEZENÍ POJMU AKTIVIZACE	17
4.1.3 AKTIVIZUJÍCÍ VÝUKOVÉ METODY	17
5 INSTRUMENTÁLNÍ SLOŽKA HUDEBNÍ VÝCHOVY	20
5.1 ZAPOJENÍ INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ VE VÝUCE HV	21
5.1.1 HUDEBNÍ NÁSTROJE V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZŠ.....	21
5.1.2 ZAVÁDĚNÍ NÁSTROJŮ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ.....	22
5.2 ORFFOVA ŠKOLA.....	25
5.2.1 Orffův institut	25
5.2.2 Orffův Schulwerk	25
5.2.3 Orffův instrumentář.....	26
6 HODNOCENÍ UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 3. – 5. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY Z HLEDIKSA INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ ŽÁKŮ – POZNÁMKY Z VLASTNÍ PEDAGOGICKÉ PRAXE	27
6.1 HUDEBNÍ VÝCHOVA PRPO 3. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	27
6.2 HUDEBNÍ VÝCHOVA PRO 4. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	30
7 NÁVRH MODELOVÉ VÝUKOVÉ JEDNOTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY S UPLATNĚNÍM INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ	32
7.1 PŘÍPRAVA NA VÝUKOVOU JEDNOTKU Č. 1 – <i>ZAHRAJME SI PRO RADOST</i>	32
7.1.1 Reflexe výukové jednotky č. 1	36
7.2 PŘÍPRAVA NA VÝUKOVOU JEDNOTKU Č. 2 – <i>TROCHU JINÁ ABECEDA</i>	39
7.2.1 Reflexe výukové jednotky č. 2	42
ZÁVĚR	45
RESUMÉ	47
SEZNAM LITERATURY	48
SEZNAM OBRÁZKŮ	50
PŘÍLOHY.....	I

ÚVOD

Motivace je v lidském životě jakýmsi motorem, silou, která nás vede k naplnění našich cílů, pomáhá řídit a usměrňovat naše chování. Motivovat lze různými způsoby, ve své diplomové práci se zaměřím instrumentální činnosti a budu se zabývat tím, jakými způsoby lze žáky prostřednictvím hry na hudební nástroje motivovat a do jaké míry jsou tyto činnosti prostředkem aktivizace u žáků na 1. stupni. Mám zkušenost, že pro děti jsou hudební nebo zvučící nástroje velmi přitažlivé, podněcují jejich smysly a stimulují je k mnoha hudebním i nehudebním činnostem a projevům. Mým cílem je navrhnout a ověřit některé způsoby, jak ve výuce vhodně a zajímavě využívat instrumentální činnosti.

Toto téma je mi velmi blízké, neboť se sama od dětství věnuji hře na hudební nástroje. Od šesti let jsem navštěvovala ZUŠ Jindřicha Jindřicha v Chebu, kde jsem po deseti letech absolventským koncertem dokončila výuku hry na housle a klavír. Hudbu vnímám jako prostředek, jak vyjádřit pocity, náladu, je to prostředek komunikace, způsob relaxace a také uchovatel tradic. Z těchto bodů vyplývá, že hudební výchova je všeobecně vzdělávací předmět a není proto divu, že žáky provází po celé období základního vzdělávání. Ve školním prostředí plní učitel velmi důležitou funkci prostředníka mezi hudbou a žáky. Není cílem vychovat z žáků hudební profesionály, proto i s pojmem motivace zde budu pracovat jako s prostředkem, který má za úkol vzbudit v žákovi zájem o hudební výchovu.

Práce je členěna do několika kapitol. V první a druhé části diplomové práce vymezím úlohu hudební výchovy ve školně vzdělávacím prostředí a její legislativní ukotvení v rámcově vzdělávacím programu našeho školství.

Ve třetí kapitole se budu zabývat motivací jako takovou a dále motivací hudební, s níž jsou spjaty pojmy hudební nadání, schopnosti a vlohy. Tyto pojmy jsem se snažila vysvětlit na základě podložených informací autorů, se kterými jsem se při studia této problematiky nejvíce ztotožnila.

Čtvrtá kapitola je věnována aktivizaci, kdy jsem se opět snažila vysvětlit pojem aktivizace a shrnout, jakými metodami lze žáky vést k aktivnímu přístupu.

Další, pátá kapitola, je věnována instrumentálním činnostem. Uvádím zde, jaké hudební nástroje v hodinách využívat a jak instrumentální činnosti ve výuce vhodně zavádět. Jelikož Orffovy nástroje součástí snad každé hudební třídy, věnovala jsem se v této kapitole jejich stručné charakteristice, a i v praktických přípravách na vyučovací jednotku popíšu a vysvětlím, jak s nimi efektivně pracovat.

Šestá kapitola obsahuje přípravy na vyučovací jednotky, které jsem sestavila pro 3. ročník prvního stupně ZŠ. Snažila jsem v těchto přípravách o propojení teorie s praktickým využitím instrumentálních činností a dokázat tak, že přímý kontakt žáků s nástroji a hra na hudební nástroje v hodinách mají na žáky skutečně motivační a aktivizační účinek. Při výběru vhodných písní jsem vycházela ze svých zkušeností a použité materiály jsou též vlastní tvorba.

Závěrem této části jsem k oběma přípravám sepsala reflexe, kde jsem se snažila objektivně shrnout průběh hodiny, plnění očekávaných cílů, reakce žáků na jednotlivé aktivity a dodržení časového plánu. Pokud jsem se u některé z aktivit ve výuce setkala s problémem, snažila jsem se navrhnout, jak aktivitu pro budoucí výuku upravit.

1 SOUČASNÉ POJETÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

Ačkoli bývá role hudební výchovy často podceňována, hudba nás provází celý život a vzbudit v žácích potřebu obklopovat se hudebním uměním je tak velmi důležité. Hudba lidi od pradávna stmeluje a je součástí cesty k uspokojování základních potřeb života. Učitel na žáka nepůsobí pouze v oblasti rozvoje vědomostí, ale hudba ovlivňuje a pozitivně formuje i žákovu mysl, city a vnímání. Být učitelem hudební výchovy je tak velmi krásná a zodpovědná úloha.

Máme velké štěstí, že je hudební vyučování v naší zemi na takové úrovni a kořeny výuky hudby na našich školách mají již dlouholetou tradici. Děti, které se ve svém volném čase věnují hře na hudební nástroje, nejčastěji navštěvují hudební školy, v našem městě je to například Lidová škola umění Jindřicha Jindřicha, což v jiných zemích také není úplně tak běžné. U nás si zachovaly status škol a díky tomu se z výuky hudby nestal jen běžný zájmový kroužek.

Hudební pedagogika byla u nás postavena na základech, s kterými přišly takové osobnosti, jako J.A. Komenský, O. Hostinský nebo V. Helfert. Z historie bych jen velmi krátce zmínila, že v roce 1967 vznikla Československá společnost pro hudební výchovu. Od let 70. fungovala Česká hudební společnost, která hudebně výchovné a pedagogické aktivity integrovala. Od 60. let se v naší zemi také významně uplatňuje hra žáků na dětské lehko ovladatelné nástroje orffovského typu, a to zejména v mateřských a základních školách. Těmito nástroji byly tehdy jako důležitými pomůckami vybaveny všechny školy, neboť Orffovu metodu a principy instrumentální tvořivosti žáků si naše hudební výchova vzala za své a úspěšně je rozvíjí dodnes.

2 HUDEBNÍ VÝCHOVA A JEJÍ LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ

Dříve než se začneme věnovat samotnému tématu motivace a aktivizace v hodinách hudební výchovy pomocí hry na hudební nástroj, považuji za vhodné nahlédnout do důležitého dokumentu školní legislativy kterým je *Rámcový vzdělávací program* a objasnit ukotvení předmětu hudební výchova v tomto dokumentu.

2.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Jedná se o dokument, který je schvalován i vydáván Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Je vydáván pro každý obor vzdělávání a jasně a podrobně udává požadavky na vzdělávání. Z RVP vyplývají cíle a zároveň výsledky, kterých má být výukou dosaženo, stanovuje oblasti vzdělávání a určuje časovou dotaci vyučovaných předmětů. Dále vymezuje formy vzdělávání a ostatní podmínky, za kterých se vzdělávání odehrává.

Z dokumentu RVP dále vychází *Školní vzdělávací program*, který si v souladu s RVP vytváří každá škola sama a přizpůsobuje ho tak svým cílům. Podle tohoto dokumentu se na školách uskutečňuje výuka. Je schvalován ředitelem školy, musí být v souladu s RVP a jeho plnění je hlídáno Českou školní inspekcí. Škola si dokonce určuje název tohoto dokumentu, může v něm zdůraznit své zaměření a musí být pro všechny veřejný.

2.2 HUDEBNÍ VÝCHOVA V RVP ZV

Jak již bylo zmíněno, RVP definuje všechny oblasti vzdělávání, já se dále zaměřím na odstavec 5.7 *Umění a kultura*, do které spadá předmět hudební výchova. Kultura je nedílnou součástí našich životů a vedle racionálního poznávání světa ji nesmíme opomíjet.

„Vzdělávání v této oblasti přináší umělecké osvojování světa, tj. osvojování s estetickým účinkem. V procesu uměleckého osvojování světa dochází k rozvíjení specifického citění, tvořivosti, vnímavosti jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu.¹“

¹ Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. c2017. Poslední změna 1. 9. 2017 [cit. 2019 02-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>., str. 82

Žáci jsou v hodinách hudební výchovy vedeni k porozumění hudebnímu umění prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností.

Z hlediska charakteristiky výše zmíněných činností, obsahem vokálních činností je práce s hlasem, zdokonalení pěveckého, ale i mluveného projevu. Žák při nich upevňuje správné pěvecké návyky. Náplní instrumentálních činností je hra na hudební nástroje a zároveň využití hudebních nástrojů v hudební produkci i reprodukci. Jak již název napovídá, při hudebně pohybových činnostech jde o pohyb, ztvárnění a vyjádření hudby například tancem nebo pouhým pohybem. Poslední, poslechové činnosti, probíhají ve výuce v rovině percepce, tedy aktivního vnímání hudby. Je důležité, aby se žák seznámil s hudbou různých žánrů a naučil se hudbu vnímat a porozumět jí.

V otázce motivace a aktivizace se budu dále věnovat v rovině instrumentálních činností, považuji ale za důležité zmínit, že ve výuce hudební výchovy by měly být zastoupeny všechny tyto činnosti. Často tomu tak ale není, nejčastěji z důvodu zaměření samotného učitele. Z mého pohledu se tento problém se netýká pouze výuky hudební výchovy, ale zpravidla většiny „výchov“, u kterých hraje více než u jiných předmětů důležitou roli také talent. Je-li učitel tělesné výchovy vášnivý běžec, pravděpodobně bude atletice nakloněn i ve výuce a žáci, kteří vynikají právě v běhu či jiných atletických dovednostech tak mívají velkou výhodu. To může být velmi demotivující pro ostatní žáky. Rovněž tak tomu je i v hudební výchově. Činnosti by tak měly být v rovnováze právě proto, aby si každý jeden žák mohl v hodině najít to, co je mu blízké, na co se ve výuce může těšit, co ho baví, a díky čemu se k hudbě bude vracet po celý svůj život, ať už jako zpěvák, hráč na hudební nástroj, zvukař kapely nebo jako divák na koncertě.²

Pokud tyto informace jednoduše shrnu, obsahová stránka vyučování hudební výchovy je daná a definuje ji dokument RVP, výstupy a časovou dotaci konkrétního učiva nalezneme v tematických plánech, které se sestavují na základě ŠVP dané školy. Na řadu přichází osobnost učitele, který si na základě tematických plánů sestavuje přípravy na vyučovací jednotky. Úplná příprava na hodinu obsahuje jasně vytyčený cíl,

² Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. c2017. Poslední změna 1. 9. 2017 [cit. 2019 02-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>., str. 82

definuje zvolenou formu a metody práce, dále jaké pomůcky budou v hodině využity a které klíčové kompetence budou v hodině naplněny.

Informace určující význam hudebních činností ve výuce a jejich postavení v integraci ostatních hudebních činností, které z dokumentu vyplývají, považuji za dostačující. Svými slovy bych řekla, že jednou z myšlenek pojetí instrumentálních činností v hudební výchově je v dokumentu RVP to, že by tento předmět měl umožnit žákům proniknout do světa hudby mimo jiné taky prostřednictvím vlastního aktivního muzicírování. S touto myšlenkou se samozřejmě ztotožňuji, z praxe mám ale bohužel poněkud jiné postřehy. Hudební činnosti bývají ve školní praxi často omezeny pouze na zpěv a hudební nauku. Z mého pohledu má na tento problém velký vliv samotný přístup učitele, který by měl žáky ke hře motivovat.

Jako velký problém vnímám fakt, že mnoho z učitelů hudební výchovy na prvním stupni neovládá žádný hudební nástroj, přestože učitel by měl být pro žáka jakýmsi vzorem. Pouze teoretická znalost hudební nauky a historie z mého pohledu není dostačující. Hudební výchova je často vnímána jako odpočinkový předmět, jež lze obtížně hodnotit a spíš než jako hodnocení žákových dovedností a snahy vnímám často známku na vysvědčení jako hodnocení žákovi kázně v hodině. Pasivní přístup žáků k předmětu hudební výchovy ale podle mého názoru pramení právě z nedostatečné motivace ze strany učitele. V současné době se také často setkávám s názorem, že dnešní děti lze jen těžko zaujmout. To je podle mě opět zapříčiněno nedostatečnou motivací ze strany učitele. Na základě své praxe mohu potvrdit, že například hra na boomwhackers mají v oblibě všechny děti a zatím jsem se nesečkala s žákem, který by měl ke hře negativní přístup. Řešení tedy spatřuji zaprvé v odborné způsobilosti učitele k výuce hudební výchovy, kdy je zapotřebí uvědomit si fakt, že hudební výchova je pro vzdělávání žáků důležitá stejně jako ostatní školní předměty a učitel by tak měl mít povědomí, a především chuť zkoušet se žáky nové věci. Za druhé je potřeba vymanit ze společnosti utkvělou představu, že hudební výchova je jen o zpěvu písniček nabízených učebnicí za doprovodu dřívěk a hudební nauce. Hra na hudební nástroje by měla být do výuky zařazována v různých podobách, ať už formou doprovodů, improvizace, nebo různých hudebních projektů a vystoupení.

3 PSYCHOLOGICKÉ ZÁKLADY MOTIVACE

Motivace je jednou z důležitých podmínek úspěšnosti žáka ve škole. Ačkoli je motivace užívána jako prostředek zlepšení učebních výkonů a má tedy zásadní vliv na školní úspěšnost, je potřeba zmínit, že působí na celou osobnost žáka a je tak tedy nutné k motivaci přistupovat individuálně. Jedině tak můžeme motivovat efektivně.

3.1 VYMEZENÍ POJMU MOTIVACE

Motivace je pojem, není to nic hmotného, na co bychom si mohli sáhnout. Je to pojem, který nám v praxi pomáhá zodpovědět důležité otázky proč (proč žák něco dělá nebo naopak nedělá a také jak dosáhnout toho a jakým způsobem dosáhnout toho, aby to dělal či nedělal.)

Jelikož je pro tuto práci důležité vymezení pojmu motivace ve školní praxi, ztotožňuji se ve své práci s autory **Lokšou** a **Lokšovou**³. V odborné literatuře najdeme nespočet teorií, jak lze motivace klasifikovat, pro školní praxi je ale dle těchto autorů nejvhodnější následující dělení podle významných paradigmat současné psychologie.

V **behaviorální teorii** považujeme za zdroj motivace dosažení příjemných důsledků anebo naopak vyhnutí se nepříjemným důsledkům určitého typu chování.

Humanistický přístup je založen na tvrzení, že aby mohla být dobře rozvíjena motivační struktura žáka, musí učitel vytvořit vhodné prostředí, které je charakteristické vřelým přístupem, bezpečím, a je nutné, aby byl jednatel ve skupině dobře přijat. Potom může být rozvíjena vlastní autonomie žáka.

Kognitivní přístup je založen na procesu poznávání – tedy člověk zpracovává informace, shromažďuje poznatky a na jejich základě činí rozhodnutí.

Nelze ale absolutizovat pouze jednu ze zmíněných teorií, motivaci proto chápeme jako jejich kombinaci, souhrn více vlivů působících současně. Člověk je ovlivňován vnějšími důsledky činů, ale zároveň i jeho vlastním prožíváním s ohledem na základní lidské potřeby.

Autoři dále uvádějí hlavní znaky struktury motivace, jimiž jsou:

³ LOKŠOVÁ, Irena, LOKŠA, Josef. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999, str. 22.

- aktivace chování (zahrnuje například pudy, instinkty, potřeby atd.)
- záměrnost chování (postoje, zájmy, hodnoty) a velký význam zde má učení a výchova
- cílevědomost, tedy úsilí dosáhnout vytyčeného cíle (vůle, aspirace, úspěch)

Abychom problematice motivace opravdu porozuměli, považují za důležité zmínit ještě následující dělení motivace podle toho na základě jakého podnětu přichází. Motivace chování člověka může vycházet:

- z vnitřních pohnutek – vnitřní potřeby
- z vnějšího popudu – incentiva

Incentiva mohou být pozitivní i negativní, na rozdíl od potřeb se jedná o podněty vnější. Mají schopnost vzbudit a uspokojit potřeby člověka.

Pokud dojde k narušení rovnovážného stavu pocitem vnitřního nedostatku nebo naopak přebytku, projeví se nějaká **potřeba**, kterou se automaticky snažíme uspokojit. Potřeby neexistují izolovaně, ale vytváří uspořádané vztahy, hovoříme o hierarchii potřeb. Základem této pyramidy jsou potřeby primární, o kterých můžeme hovořit jako o potřebách fyziologických a jsou typické i pro ostatní živočichy. Člověk se s těmito potřebami již rodí, patří se například potřeba tepla, potravy atd. Na druhé straně stojí potřeby sekundární, které můžeme pojmenovat jako psychologické a u člověka se vytváří až v průběhu ontogeneze. Do této kategorie patří zejména potřeby podmíněné společenským faktorem, tedy potřeba poznání, seberealizace atd.

Na základě této hierarchie vzniká motivační zaměření osobností. Pokud dokážeme správně poznat motivační zaměření žáka, můžeme ho přiměřeně motivovat, a tak pozitivně působit na rozvoji jeho motivace k učení. Pojďme ještě krátce zmínit, jaké skupiny potřeb jsou v učebním procesu uspokojovány a co je zdroji motivace k uspokojení těchto potřeb.

Již od raného dětství má člověk potřebu poznávat a objevovat. Právě to je později zdrojem motivace k uspokojení **poznávacích potřeb**. Další skupinou jsou **výkonové potřeby**, které kladou důraz na výkon, výsledky a ve školním prostředí i efektivitu

učení a nabité vědomosti. Výkonová motivace podmiňuje aspirační úroveň jedince.⁴ Ovlivňuje rozvoj zraveného sebehodnocení každého jedince, a proto je potřeba ji věnovat zvýšenou pozornost. Poslední skupinou jsou potřeby sociální, jež závisí na sociálních vztazích, za jakých daná činnost probíhá.⁵ Z toho vyplývá, že pokud je v člověku vzbuzena některá z potřeb, potom za vzájemné interakce potřeby a incentiva vzniká **motiv**, který nás nutí nějak jednat a který nás aktivizuje. Abychom žáky dokázali prostřednictvím instrumentálních činností správně motivovat, je důležité znát jejich potřeby a respektovat je, hledat motivy jejich jednání a v rámci aktivizace s nimi vhodně pracovat. Důležité je také to, že i v rámci motivace je potřeba přistupovat k žákům individuálně.

3.2 HUDEBNÍ MOTIVACE

Hudební motivací (z latinského movere = hýbati, pohybovati) rozumíme „dynamický proces, jenž evokuje žákovu hudební aktivitu a reguluje ji tak, aby uspokojil hudební potřeby a dosáhl vytčeného cíle. Motivace je výslednicí celého souboru vnitřních i vnějších podnětů, jejichž motivační hodnota je dána nejenom kvalitou a mírou jejich zastoupení, ale i vzájemnými vztahy a poměrem k ostatním osobnostním charakteristikám dítěte. V motivační struktuře se střetávají vrozené fyziologické i psychické potřeby s vyššími osobnostními dispozicemi, jako jsou např. hudební zájmy a postoje, vytvořené hodnotové soustavy, tvorba sebepojetí a s tím související hudební aspirace žáka apod.“⁶

Nabízí se hned několik způsobů, jak může hudební motivace probíhat. Pojdme si je nyní ve vztahu k hudbě opět rozdělit podle dvojího dělení na primární a sekundární motivaci.

Jak již bylo řečeno, primární motivace vychází z vnitřních potřeb. Charakteristické jsou pro ni sebevyjádření, spontánnost a hravost – to je pro každé dítě velmi přirozená potřeba, díky které rozvíjí svou osobnost na základě vlastních pohnutek. Děti jsou od přírody velmi zvědavé, můžou se tak proto s hudebními nástroji a hrou na ně seznámit pro ně přirozenou cestou právě na základě uspokojování svých základních potřeb.

⁴ [online]. Copyright © [cit. 24. 02. 2019]. Dostupné z: <https://cmps.ecn.cz/pd/2008/pds/pavelkova-skaloudova.pdf>

⁵ LOKŠOVÁ, Irena, LOKŠA, Josef. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999, str. 23.

⁶ SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 66-67.

Sekundární motivace je ovlivněna společenskými faktory a do této kategorie řadíme potřeby sociální, potřeby poznání, potřeby estetické a také působení vnějších podnětů, tedy i učitele. V praxi je důležité přistupovat k osobnosti žáka komplexně, tedy mít na vědomí, že naše působení, jakožto učitele, se v praxi střetává s dětskou spontánností a touhou objevovat nové věci.

Nás ale v kontextu této práce bude nejvíce zajímat motivace sekundární, neboť právě umění nachází svůj smysl v uspokojování estetických potřeb. Jelikož jsem sama instrumentalistou, je z mého pohledu v oblasti umění hudba jedním z nejlepších zprostředkovatelů pocitů, kdy lze jejím prostřednictvím vyjádřit více než pouhými slovy.

V souvislosti s uspokojováním potřeb považuji za vhodné dále zmínit, že většinu potřeb nemůžeme uspokojit ihned – stanovujeme si proto cíle, o které usilujeme. Dlouhodobé cíle se pak často staví před aktuální potřeby. Jelikož se hře na hudební nástroj rozhodně nenaučíme ze dne na den, je vhodné vést žáky k plnění i těchto dlouhodobých cílů.

Veškeré hudební činnosti jsou založeny na aktivním stavu žákova organismu. Tento stav je závislý na mnoha faktorech, mezi které patří například fyziologické předpoklady, tedy například hudební vlohy. Ty jsou záležitostí biologickou, děti se s hudebními vlohy již narodí a mohu z praxe potvrdit, že žáci s hudebními vlohy mají k hudební výchově pozitivnější přístup a jsou k hudebním činnostem dobře motivovaní. Pokud jsou tyto vlohy opravdu silné, můžeme pro ně použít synonymum hudební nadání. Pro plnění úkolů v hudební výchově nicméně nepředpokládáme silný vlohový základ. Dále ho ovlivňují schopnosti, jako třeba hudební sluch, hudební cítění, hudebně – tvořivé schopnosti a intelektové schopnosti a které se vzájemně ovlivňují.

Pro účely této práce se ale budu věnovat tomu, co je impulsem k hudební aktivitě, jaké jsou možnosti motivace žáků a jakým způsobem lze žáka motivovat jeho vlastní hrou na hudební nástroje.

3.3 MOTIVAČNÍ PROSTŘEDKY

Pokud chceme dosáhnout toho, aby žák naplnil své hudební potřeby a zároveň také dosáhl vytyčeného cíle, je potřeba přimět žáka k hudební aktivitě za pomoci hudební motivace. Ačkoli jsem hudební motivaci v předešlé kapitole rozdělila na primární a sekundární, v praxi je potřeba mít na paměti, že motivace je výsledkem obojího. Ve

vztahu žák a učitel je to tedy kombinace žákových vnitřního podněcování k hudbě a zároveň působení učitele.

Především v nižších ročnících využíváme k motivaci přirozené touhy žáka poznávat a experimentovat, která vychází z jeho vnitřních potřeb. Hudební nástroje jsou pro děti lákavé. Mají různé tvary, velikosti, vydávají různé zvuky, jsou z příjemných materiálů a žáci si k nim tak velmi rychle najdou cestu. Menším dětem mohou být hudební nástroje sympatické proto, že připomínají hračku, a to je pro ně motivace nástroj vyzkoušet. Jako motivaci už tak můžeme vnímat pouhou atraktivitu hudebních nástrojů. Zejména v prvních ročnících je výuka koncipována jako „muzikantská dílna.“ Primárně nezávazná hra s tóny se ale postupně v procesu učení mění v hudební práci. Tento proces by měl probíhat nenásilně, abychom nenarušili žakovu vnitřní motivaci.⁷ S tímto se naprosto ztotožňují. Hudební výchova je výchova estetická a instrumentální činnosti tak nejsou pouhou činnostmi, ale hudební prožitek stimuluje zároveň i žakovu životní a emocionální prožitky. Proto jsou zároveň jako motivace velmi účinné. Instrumentální činnosti mohou být pro žáky způsobem neverbálního vyjádření pocitů. Z hlediska motivačních prostředků bych proto nyní zmínila některé zásady pro práci učitele:

1. Vzbudit v dítěti jednorázově zájem není těžké, důležité je udržet tento zájem po celou dobu hudební činnosti, otázka motivace by se proto tak neměla týkat pouze první etapy.
2. Měli bychom dokázat rozvrhnout čas a motivační prostředky vhodně střídat. V praxi se toto dá dobře naplánovat v přípravě na vyučovací jednotku.
3. Systém motivačních a aktivizačních prostředků by měl být promyšlený, činnosti by se měly střídat. Tyto prostředky je vhodné využít zejména u činností, které jsou náročné na soustředění a přirozený zájem žáků o ně je nižší.
4. Nesmíme zapomínat, že pochvala je jedním z nejsilnějších motivačních prostředků. Velkou motivací může být zejména pro méně hudebně zdatné žáky.

⁷ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, str. 90.

5. Všechny motivační prostředky jsou výrazně ovlivňovány samotnou osobností učitele, jaký má on sám vztah k hudbě, jaké má charakterové vlastnosti, jak žákům hudební výchovu zprostředkovává.

3.3.1 ZPŮSOBY MOTIVACE PŘI NÁCVIKU PÍSNĚ

Způsobů motivace se potom v hudební výchově nabízí několik. Při nácviu písně bývá východiskem obsahová stránka písně umocněná hudebně výrazovými prostředky, těmi jsou melodie, rytmus, harmonie, dynamika, barva, kontrast, gradace a další výrazové prostředky obohacující hudbu.

V úvodu je vhodné uvést a představit téma písně, objasnit její původ a význam. Je důležité žákům důvěrně přiblížit atmosféru písně, její emocionální podtext. To vše může proběhnout formou výkladu, nebo formou rozhovoru s žáky. Hodně dětských písniček je z prostředí lesa, vesnice, vystupují v ní zvířata a podobně, fungují zde tedy mezipředmětové vztahy, nejčastěji s prvoukou. Je důležité, aby žáci rozuměli, co se v písni zpívá a o čem pojednává, pokud tedy obsahuje slova, která se dnes již nepoužívají a žáci neznají jejich význam, učitel by je měl se žáky projít a taková slova vysvětlit.

Na prvním stupni je určitě vhodné také využití obrazových materiálů, obrázků v učebnici a fotografií. Můžeme také využít ostatní literární útvary s podobnou tematikou, nejrůznější pohádky, které jsou dětem blízké. Abychom zvedli zájem žáků, můžeme je motivovat pomocí básniček a hádanek souvisejících s tématem písně⁸

Dále může učitel motivovat žáky přednesem, ať už vlastním, nebo může vybrat talentované žáky, kteří se s přednesem nové písně zvládnout lépe vypořádají. Je také vhodné píseň zahrát, žáci si tak melodii lépe zapamatují, talentovaní žáci se ji mohou pokusit zahrát na jednoduché melodické nástroje a ostatní určitě zvládnou ztvárnit alespoň rytmus. Hudební tvořivá činnost má silně motivační charakter, můžeme tedy nechat žáky rytmizovat, ale i melodizovat verše písniček, hledat nástroje vhodné k doprovodu, můžeme žáky nechat takové nástroje i vyrobit. Dám prostor dětské tvořivosti, která bývá i dnes často nedocenená. Měli bychom proto dát žákům prostor hrát si s melodií, rytmem, dynamikou, vyzkoušet si, že na nástroj můžu hrát silně i

⁸PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, str. 107–109.

slabě, potichu, nahlas, můžu měnit tempo písničky, nebo i slova. Kromě samotného textu a například tóniny, i melodie písničky nese emoce, některá působí smutně, některá naopak vesele. Žáci si prostřednictvím instrumentální činnosti mohou vyzkoušet, že písnička zahráná podle notového zápisu může působit smutně, pokud ale změním tempo a rytmus, může najednou vzbuzovat úplně jiné pocity. Toto vše působí na žáky jako motivace a mělo by být rozhodně do hodin hudební výchovy častěji zařazováno.

4 AKTIVIZACE A MOTIVACE ŽÁKŮ JAKO NUTNÁ PODMÍNKA EFEKTIVNÍHO VYUČOVÁNÍ

S určitou mírou spolupráce žáka počítali dobří učitelé odedávna, metody aktivizace se ve výuce do popředí dostaly až na počátku 20. století. Nahlédnutím do RVP se nyní pokusím charakterizovat pojem aktivizace a vyzdvihnout jeho podstatu. Je totiž jedním z prvků efektivní organizace výuky, kterými jsou cíl, osvojovaný obsah a didaktické prostředky.

Žáci si prostřednictvím vlastní aktivní činnosti osvojují nové poznatky, ve vztahu k hudební výchově to bývají tvořivé činnosti, které bezesporu vyžadují kreativitu. To je považováno za vůbec nejvyšší projev aktivity.

4.1.1 MOTIVACE K AKTIVNÍ ČINNOSTI ŽÁKŮ

Protože se ve své práci zabývám motivací a aktivizací žáků, ráda bych na základě svých pedagogických zkušeností zmínila i vztah mezi těmito dvěma pojmy. Správnou motivací lze totiž žáky vést k aktivní činnosti. Na motivaci ovšem, podle mých zkušeností, působí hned několik faktorů, které zejména v hudební výchově vnímám jako velmi silné. Prvním z těchto faktorů je **míra nejistoty**, tedy zjednodušeně vysvětleno, naprostá spokojenost s výsledky vede k pasivitě, pro udržení snahy je vhodná mírná úroveň nejistoty. Z praxe bych uvedla, že pokud žáci mají pocit že hudební nástroj a doprovod bezpečně ovládají a nabudou pocitu neomylnosti, začne je to svádět k nepozornosti, zlobení a pokud má nástroj více žáků, mohl by nastat chaos. Je proto důležité nástroje obměňovat, střídát písně i aktivity, aby si žáci udrželi jakousi zdravou míru nejistoty a v hodině byli aktivní.

Dalším faktorem jsou **průvodní pocity**, tedy to, jak se žák během činnosti cítí. Pozitivně samozřejmě působí pozitivní pocity a je naším úkolem vytvořit pozitivní prostředí. Hrát na hudební nástroje před ostatními může být pro některé žáky stresující, proto, pokud vím, že některý z žáků je nerad středem pozornosti, nenutím ho hrát samotného před ostatními, vyberu takový nástroj, aby se při hře cítil dobře, a hlavně z ní měl radost. Pokud někdo navštěvuje lidovou školu a rád zahraje před ostatními na klavír, dám mu v hodině prostor zahrát, neboť i to je skvělou formou motivace k hudbě pro ostatní. To souvisí se třetím faktorem, a tím je pocit **úspěšnosti**, který též zvyšuje motivaci žáků. Pokud k dosažení cíle vynaložíme úsilí, zažijeme pocit úspěšnosti a jsme

motivování k dalším výkonům. Pokud mám ve třídě žáky navštěvující ZUŠ, kde se učí hře na klavír nebo jiný nástroj a orientují se tak dobře v notovém zápisu, nechám je doprovázet na různé melodické nástroje, například klavír, xylofon nebo flétnu. Pro ostatní žáky potom volím rytmické nástroje, vždy se ale snažím o něco zvednout laťku, neboť pocit úspěšnosti z dobře odvedeného výkonu, pěkně zazpívané nebo odehrané písničky, je v hudební výchově velkou motivací.

Dalším důležitým bodem je **zájem**, tedy konkrétně zájem dítěte o činnosti. Pro účely své práce budu nyní tento pojem užívat ve vztahu k hudebním činnostem. Zájem žáků je získaný a lze ho zvyšovat. Prvním způsobem je *využití zájmu žáků o sebe samé*, zde bych ve vztahu ke hře na hudební nástroje uvedla zejména pochvalu. Pozitivní hodnocení odehrané písničky, zahraného doprovodu, je důležité žáky pochválit a motivovat k dalšímu hraní. Pozitivním hodnocením žákům pomáháme budovat vztah k hudbě a mít z ní radost. Druhým způsobem je *zdůraznění originality nebo neobvyklosti učiva*. To, co je odlišné a nové, způsobí oživení a zvýší tak zájem žáků. Při hře na hudební nástroje bych rozhodně zmínila například změnu techniky hry. Všichni žáci vědí, že ke hře na housle je třeba smyčec. Na příkladu, pokud jim v hodině ukážu, že na housle ale lze hrát i pizzicato⁹, bude to pro žáky něco nového a zvýší tak jejich pozornost i zájem. Můžu je to nechat i vyzkoušet, nebo jim rozdat Orffovy nástroje, dát prostor jejich kreativitě a vymyslet různé způsoby, jak lze hrát a tím je motivovat.

Dalším faktorem je **znalost výsledků vlastní práce**. Aby se žák mohl, a především chtěl posunout dál, je třeba, aby věděl, co dělá dobře a na čem by měl naopak zapracovat. V praxi dávám žákům na konci hodiny prostor k hodnocení. Při hře na hudební nástroje se snažím žáky vždy opravit během hry a pomoci jim hru na nástroj technicky zvládnout. Pokud má některý žák například problém udržet rytmus při hře na dřívka, přisadím ho k žákovi, který rytmus dobře zvládá. Vysvětlím, co je třeba zlepšit, pokud žák ví, co dělá dobře a na čem musí ještě pracovat, je motivován se o to pokusit.

Pátým faktorem, který je ve vztahu motivace a aktivizace důležitý, je **vnitřní a vnější motivace**, kterou jsem se zabývala již v předchozí kapitole. V praxi je zapotřebí využívat tyto faktory záměrně a přistupovat k nim komplexně. Ve vztahu ke hře na

⁹ Pizzicato je technika hry na housle, kdy hráč nepoužívá ke hře smyčec, ale struhy rozechvívá brnkáním prstů

hudební nástroje bych tedy dodala, že vzbudit v dítěti zájem je prvním krokem a také jednou z podmínek na cestě dítěte správně motivovat. Pokud žák touží hrát na hudební nástroj a já mu k tomu v hodině dám prostor, bude se na hodinu hudební výchovy těšit a hra pro něj bude silnou motivací. Motivace vnější je v praxi ale častější, jednou z jejích forem je například odměna. Například výběr nástroje bývá pro žáky odměnou. Pokud dobře spolupracují při některé z činností, nechám je za odměnu vybrat si nástroj, na který rádi hrají, tedy výběr a hra na zvolený nástroj, nebo výběr oblíbené písničky, je pro ně odměnou a zároveň motivací se v hodině zapojovat a dobře spolupracovat

Posledním faktorem je **nutnost dát učivu smysl**, neboť právě smysl je jak v učení, tak v životě nejdůležitějším motorem. V hudební výchově je skvělé využít hru na hudební nástroj jako způsob, jak žáky motivovat třeba k učení not a notovému zápisu. Tím, že na nástroj mohou sami hrát, jim dává ten potřebný smysl, proč se danou látku učit. Nejenže alespoň základní znalost not by měl mít v povědomí každý z nás, to, že si žáci podle not dokážou sami zahrát, jim přináší radost a chuť nabývat nové hudební znalosti.¹⁰

4.1.2 VYMEZENÍ POJMU AKTIVIZACE

S pojmem aktivita je spojen pojem aktivizace žáků. *Představuje rozvinutí intenzivnějších činností. Jde o záměrné působení s cílem vyvolat aktivitu vhodnými prostředky (Maňák, 1998. s. 34).* Aktivizace je proces, kterým jsou lidé vedeni k činorodosti. Aktivizační metody jsou proto nedílnou součástí dnešní moderní výuky. Je třeba zdůraznit, že samotná aktivita není cílem edukace. Aktivizace přispívá k rozvoji osobnosti, k růstu kompetencí a tím dosahování vyššího obzoru. Aktivita jako taková proto není nezbytně důležitá pouze v edukačním procesu, ale je nutnou podmínkou osobnostního rozvoje. Já se nyní ale budu dále věnovat aktivizujícím metodám, které využíváme ve výuce.

4.1.3 AKTIVIZUJÍCÍ VÝUKOVÉ METODY

Cílem aktivizujících výukových metod je zvednout zájem žáka o probírané téma. Žák je brán jako aktivní součást výuky. Odborná literatura nám nabízí hned několik způsobů, jak lze aktivizující metody dělit. Pro edukační účely se jako nejvhodnější jeví následující dělení, které se na aktivizující metody dívá z pohledu žáka:

¹⁰ PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8, str. 30-32.

1. Metody zprostředkování hotových vědomostí, dovedností a návyků

- Metody slovní
- Metody názorně-demonstrační
- Metody praktické

Z názvů těchto metod je mi patrné, co je jejich obsahem. V hodinách hudební výchovy jistě využijeme všechny. Já bych ale pro účely své práce vyzdvihla metody názorně – demonstrační a metody praktické, které s hrou na hudební nástroje souvisí. Podstatou názorně – demonstrační metody je předvádění a pozorování, tedy pokud jako učitel dokážu pěkně zahrát na hudební nástroj a nechám žáky naslouchat a pozorovat, je můj přednes aktivizační metodou, která má též motivační charakter, neboť předpokládám, že žáci budou mít zájem si hru vyzkoušet, zapojit se a naučit se něco nového. Metoda praktická již přímo předpokládá nějakou žákovu aktivitu, tedy ve vztahu k hudbě žák sám ovládá hudební nástroj. Určitě bych sem zařadila i samotné seznamování s hudebními nástroji, experimentování s různými technikami hry, napodobování zvuků, opakování rytmů a podobně.

2. Metody a formy aktivní práce žáků (zde bych uvedla jen krátký výčet z mého pohledu nejrozšířenějších metod využívaných ve výuce hudební výchovy)

- Samostatná práce
- Diskusní metody
- Problémová metoda
- Didaktické hry
- Projektová výuka atd.

Toto dělení je kombinací několika dosavadních přístupů. V praxi dochází k prolínání těchto metod, kdy velkou roli hraje komunikace mezi učitelem a žáky a další prvky didaktického systému. První i druhá skupina mají na sebe návaznost a v mnohém se prolínají, zejména pak v situacích aktivní práce žáků při osvojování psychomotorických dovedností, mezi které můžeme zařadit i hru na hudební nástroje. Zde kombinujeme

dovednostně praktické metody, které jsme zařadili do první skupiny, se samostatnou prací žáků ze skupiny druhé.¹¹

¹¹ PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8, str. 30-32.

5 INSTRUMENTÁLNÍ SLOŽKA HUDEBNÍ VÝCHOVY

Ačkoli tradiční hudební výchova byla odedávna realizována převážně jen zpěvem a osvojováním naukových poznatků, mezi pedagogy se občas objevila potřeba doplnit výuku o hru na hudební nástroje – tedy o činnosti instrumentální. Už uznávaný pedagog J. A. Komenský doporučoval od raného dětství rozvíjet děti za použití jednoduchých hudebních nástrojů a hraček vydávajících zvuk. Samozřejmě je vhodné začít s nástroji, které jsou pro děti atraktivní, a které nevyžadují žádnou zvláštní techniku hry a dlouhý trénink. Použití hudebních nástrojů dává dětem možnost aktivně vytvářet hudbu a ve výuce má tedy jasnou aktivizační funkci.

V minulosti i dnes byly tedy hudební nástroje běžnou součástí výuky. V každé školní hudebně najdeme klavír, který bývá nejčastěji využíván učitelem při rozezpívání, při doprovodu písně ale třeba i pro názornou ukázkou v kontextu teoretického učiva, jako například stupnice, intervaly atd. Výrazným posunem oproti minulosti je ale fakt, že v dnešní výuce hudební výchovy se hry na hudební nástroje účastní přímo žáci.

S instrumentálními doprovody se v hudební výchově setkáváme v následujících podobách:

- Učitel instrumentalista – učitel doprovází vokální činnost žáků a tyto schopnosti využívá také při interpretaci poslechové skladeb.
- Žák instrumentalista – žák, který ovládá hru na hudební nástroj, může ostatní žáky motivovat k vlastní hudební aktivitě.
- Hra na dětské hudební nástroje – žáci vytváří hudební doprovod za pomoci jednoduchých hudebních nástrojů. Těm se budeme dopodrobna věnovat v kapitole Orffova škola.¹²

Z hlediska motivace žáků je z mého pohledu je pro žáky atraktivní, pokud učitel na nástroj pěkně zahraje. I pro mě samotnou to byl v dětských letech impuls začít se hudbě aktivně věnovat ve svém volném čase. Ke hře na housle mě přivedla třídní učitelka v první třídě. Ke klavíru mě pro změnu přivedla spolužačka, kterou paní učitelka v hodině hudební výchovy vyzvala, aby nám na něj zahrála. Jednou týdně nám pak

¹² SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0964-X, str. 43.

v hodině hudební výchovy vyšetřila nějaký čas a my si navzájem připravili malý koncert. Pokud budu vycházet ze své pedagogické praxe, nejsilnější motivace pramení právě ze hry na hudební nástroje.

5.1 ZAPOJENÍ INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ VE VÝUCE HV

Vokálně orientovaná hudební výchova dosáhla svého vrcholu v pojetí maďarského skladatele a zároveň pedagoga Zoltána Kodálye. Ač byly výsledky takové výchovy vynikající, docházelo pouze k jednostrannému rozvoji a pedagogové stále hledali způsob, jak učinit výuku hudební výchovy úplnou. Začali tedy žáky kromě zpěvu vést také ke hře na hudební nástroje, a to se setkalo s velkým úspěchem. Hudební nástroje jsou pro žáky atraktivní a rádi s nimi pracují.¹³ Z praxe můžeme říci, že pro většinu dětí (nicméně to platí i u dospělých), které postrádají hudební vlohy, je představa zpěvu před ostatními frustrující, může za to především stud a tréma. Vždyť často i pouhý mluvený projev či recitace básničky před třídou může u žáků „trémistů“ vyvolávat nepříjemné pocity. Mnohem přijatelnější je tak pro ně chopit se nástroje a postarat se o hudební doprovod, děti se pak v hodině zapojují dobrovolně a s radostí.

Aktivní hráči na hudební nástroje mají podstatně větší zájem o hudbu celkově, a to se samozřejmě odráží i v přístupu k hudební výchově. Právě to bylo dalším důvodem zavádění hry ve školách.

Za třetí je zde fakt, že zpěv je značně ovlivněn kvalitou hlasu, je dán fyziologicky a ze „špatného“ hlasu neudělá lepší hlas ani tvrdý trénink. To, že je někdo neúspěšný ve zpěvu ale nevyovídá nic o jeho muzikálnosti. Cílem tedy je činit hudební výchovu dostupnou všem.

5.1.1 HUDEBNÍ NÁSTROJE V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZŠ

Hudebními nástroji jsme přitahováni již od dětství. Je pro nás zajímavý jejich tvar i pohyb, který je potřebný k jejich rozeznění a v neposlední řadě samotný zvuk, který hraním vzniká.

Instrumenty si hledáme a vytváříme nevědomky již v raném dětství, stává se jimi maminčin hrnec a poklička, nebo deska od stolu. Tato zvědavost přetrvává nadále,

¹³ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. 2. Ostrava: MONTANEX, spol., 1992. ISBN 80-85300-98-2, str. 61.

akorát na vyšší úrovni – navštěvujeme základní školy lidového umění a pokud se nám podaří udržet tento zájem i v pubertálním věku, například výrobou jednoduchých bicích nástrojů, povzbudíme i zájem o hudbu samotnou.¹⁴

5.1.2 ZAVÁDĚNÍ NÁSTROJŮ V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ

Zavádět hudební nástroje do výuky hudební výchovy lze několika způsoby. Jako první se nabízí využití dovedností samotných žáků. V každé třídě určitě najdeme žáky, kteří se hře věnují ve svém volném čase. Pokud jsou žákovi včas předány doprovody k písním, které máme v plánu nacvičovat, můžeme mu svěřit hudební doprovod. Prosazuje se také myšlenka doprovodu formou improvizace, což je v případě melodické písně dobře proveditelné. Způsob zapojení žáka hudebníka má navíc mnoho výhod. Můžeme namísto doprovodu věnovat svou pozornost třídě a žák vidí, že jeho snaha učit se hře na nástroj má své uplatnění i v praxi. Pro doprovod písně lze samozřejmě využít i zvukové nahrávky, v praxi bych se ale vždy přiklonila k „živému“ doprovodu, který je pro děti atraktivnější.

Je také možné rozdat nástroje mezi všechny žáky, zde je ale samozřejmě nutné dbát na správně zvolený nástroj, při výběru takových nástrojů je zde spousta požadavků, které nyní stručně charakterizují.¹⁵

1. Prvním důležitým požadavkem je, že nástroje by měli být pro děti snadno ovladatelné. Naším cílem v hodině není naučit žáky hrát na hudební nástroj. Naším cílem by mělo být rozvíjet vztah žáků k hudbě za využití jejich přirozených dovedností.
2. Druhým požadavkem je, aby nástroje zahrály čistý tón, je tedy jejich dokonalá intonace. Strunné nástroje jako třeba housle by asi v tomto případě nebyly vhodné, je potřeba, aby tóny byly fixované.
3. Třetí podmínka souvisí s předešlým bodem, tedy je žádoucí, aby nástroje vydávaly stejně kvalitní tón v rukách začátečníka i pokročilejšího hráče.

¹⁴ JURKOVIČ, Pavel. *Instrumentální soubor na základní škole: notový materiál a metodická příručka pro nepovinný předmět Hra na hudební nástroj v 5.-8. ročníku základní školy*. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 28.

¹⁵ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. 2. Ostrava: MONTANEX, spol., 1992. ISBN 80-85300-98-2, str. 61–62.

4. Dalším požadavkem je stavba nástrojů. Ty by měly být pro žáky zajímavé, tak, aby si na ně chtěly zahrát. Zároveň by neměly být příliš velké ani těžké.
5. Jelikož těchto nástrojů využíváme kromě různých rytmických cvičení také k doprovodu zpěvu, je zapotřebí, aby se daly tyto nástroje s dětským zpěvem dobře spojit. Určitě by například neměly být příliš hlučné, aby nepřehlučily dětský zpěv.
6. Posledním požadavkem tohoto souhrnu je, aby se nástroje daly dohromady dobře spojit. Je žádoucí, aby zde byly nástroje melodické různých barev a také nástroje rytmické.

Ačkoli již v současné době existuje velké množství hudebních nástrojů určených pro hudební výchovu, ve školách se staly jakýmsi standardem především rytmické nástroje. Myslím si, že je to z toho důvodu, že rytmické nástroje jsou celkem snadno ovladatelné a hra na ně vyžaduje pouze udržení rytmu. Také v učebnicích najdeme rytmická cvičení vcelku přehledně zapsaná, zatímco partitury k doprovodům na melodické nástroje jsou někdy opravdu složité, a to od nich učitele může odrazovat. Je ale třeba mít na paměti, že je nutné dát dětem k dispozici i melodické hudební nástroje, například xylofon nebo zvonkohra jsou pro ně často známé již z předškolního vzdělávání. Z praxe mohu opět potvrdit, že většina žáků tyto nástroje upřednostňuje. Podstatná část tedy spočívá na učiteli, který by měl hudební doprovod nebo písničku upravit tak, aby ji děti zvládly ztvárnit i na melodické hudební nástroje. Vhodné jsou písničky s možným pentatonickým doprovodem, jako třeba *Halí, belí, Běží liška k táboru, To je zlaté posvícení* a další. Další možností, jak vhodně realizovat hru na melodické hudební nástroje je využití tónických doprovodů. Ty se nedají využít vždy, ale pokud je možné doprovázet píseň tónickým kvintakordem, například *Pásli ovce Valaši, Sedí liška pod dubem* nebo *Stojí vrba košatá*. Dalším způsobem, jak mohou žáci úspěšně doprovodit písničku jsou tzv. ostinátní figury. Tento způsob je z mého pohledu velmi vhodný a pro žáky dobře zvládnutelný.

Ve své práci bych ráda promítla také své zkušenosti nabyté pedagogickou praxí. Již jsem zmínila, jaké podmínky by měly být dodrženy při zavádění hudebních nástrojů na základě odborné literatury. Nyní bych chtěla shrnout pár obecných rad, jak správně motivovat při zavádění hudebních nástrojů, ve kterých budu vycházet ze své praktické zkušenosti:

- V první řadě bychom měli žáky vyvarovat stresu, tedy navodit takovou atmosféru, ve které se žáci cítí příjemně. Učitel by měl v tomto případě být pro žáka průvodce a pomoci žákům na základě svých zkušeností hru zvládnout. Pokud žák ve hře chybuje, není vhodné napomínat ho slovy „Hraješ špatně.“, s čím jsem se ve své praxi také setkala. Opakovaným napomínáním by žák mohl zaujmout negativní postoj. Přesto je ale na místě ho opravit, jen bych volila pozitivnější způsob, například „Když budeš paličky držet lehce, bude se ti hrát lépe.“
- Děti by nikdy neměly mít pocit, že na nástroj hrají za trest. Naším úkolem je žáky prostřednictvím hry motivovat, nikoliv trestat. Opět bych zdůraznila, že žák hraje na hudební nástroj primárně pro svou potěchu, jde o emociální prožitek, nikoliv formu zkoušení.
- Z mého pohledu je v hudební výchově více než v ostatních předmětech prostor k diskusi a spolupráci, kdy je necháme podílet se na výběru písniček. Správný učitel by tedy měl naslouchat a při výběru písniček respektovat názor dětí. S volbou písničky souvisí i úroveň obtížnosti, neboť pokud chceme žáky hrou motivovat, příliš náročná píseň na nácvik by mohla mít opačný účinek. Je třeba volit píseň úměrně schopnostem žáků a úroveň pomalými krůčky zvyšovat, abychom žáci v každém kroku byli správně motivovaní.
- Výběr hudebních nástrojů by měl být pro děti pestrý, aby hra na ně byla pro žáky stále přitažlivá. Bohužel je poměrně častou praxí, že se učitelé ve výběru nástrojů drží několik let zaběhnutých standardů a nezájem žáků spatřují v celkovém nezájmu žáků o hudební umění. Jako učitelka se v rámci svých možností snažím zprostředkovávat žákům nové zážitky ze hry. Velmi se mi osvědčila třeba i výroba vlastních hudebních nástrojů, kdy se žáci mohou realizovat jak v tvořivých činnostech, tak i ve způsobu, jak vyrobený nástroj ovládat a jak na něj hrát.

5.2 ORFFOVA ŠKOLA

Na úvod této kapitoly bych jméno Carl Orff ráda krátce představila, neboť právě tento hudební skladatel a pedagog se zasloužil o velký pokrok ve výuce hudební výchovy.

Německý skladatel, celým jménem Carl Heinrich Maria Orff, se narodil 10. července 1895 v Mnichově. Inspirací pro něj byla jeho matka, klavíristka. Právě ona byla člověkem, který ho v hudebním rozvoji nejvíce podporoval. Naučila ho hře na klavír a později mu pomáhala při zápisu jeho vlastní tvorby. Carl Orff se věnoval i vlastní tvorbě, pro nás jsou ale z hlediska pedagogiky nejdůležitější pojmy Orffův institut a Orffův Schulwerk.

5.2.1 ORFFŮV INSTITUT

V rámci salzburské univerzity v Mnichově založil v roce 1961 Carl Orff institut. Název Orffův institut užíval ale až dva roky po svém založení. Jeho podstatou mělo být šíření názorů Orffova Schulwerku. Nyní se určitě každému vybaví Orffův instrumentář, který je dnes již běžnou součástí každé učebny hudební výchovy. Krom něj šlo ale především o šíření pedagogických myšlenek, které i v současné době stále zůstávají spíše ideálem než praxí.

5.2.2 ORFFŮV SCHULWERK

Původní myšlenkou bylo sjednotit prvky hudby a pohybu, a tak od roku 1930 začaly pod názvem „Orff-Schulwerk“ vycházet první sešity. Jejich obsah pocházel zejména z materiálů připravených Orffem a jeho spolupracovníky. První sešit určený pro děti vyšel v roce 1932 pod názvem „Orffův Schulwerk, hudba pro děti, hudba od dětí, lidové písně.“ Tomu, aby se jeho obsah rozšířil do škol, ale zabránil nastupující národní socialismus. Po válce se tak skladatel věnoval spíše vlastní tvorbě a v roce 1948 byl bavorským rozhlasem požádán, aby dal dohromady materiály pro cyklus rozhlasových pořadů „Hudba pro děti,“ ve kterém by měly hrát samotné děti. Původně se počítalo se čtrnácti díly, nakonec se z nich ale stala řada, která pokračovala dalších pět let. Takto vznikl základ pěti centrálních svazků Orffova Schulwerku, kde autoři spojili řeč, píseň, rytmicko-melodická cvičení a skladby pro nástroje.

V díle Schulwerk najdeme systém instrumentálních činností a doprovodů. Díky jednoduchým instrumentacím žáci zažívají radost z hudby a lépe chápou hudební struktury.

Německý Schulwerk pro naše prostředí adaptovali Petr Erben a Ilja Hurník pod názvem Česká Orffova škola a na základě toho se začaly vyrábět a využívat dětské hudební nástroje.

5.2.3 ORFFŮV INSTRUMENTÁŘ

Orffův instrumentář neboli Orffovy nástroje, jak bývají na základních školách známé, jsou dnes hojně využívané již od prvních tříd. Pojďme si je nyní rozdělit do tří základních skupin:

- Rytmické nástroje – hůlky, dřevěný blok, drhlo, bubínek, tamburína, činely, rumba koule, triangel, rolničky a zvonek.
- Melodické nástroje – zvonkohra (diatonická – sopránová a altová – chromatická), metalofon (sopránový, altový, basový) a xylofon (sopránový, altový, basový) a sopránová zobcová flétna.
- Rytmicko-melodické nástroje

Asi nejznámějším a pro děti zároveň velmi snadno ovladatelným zástupcem této kategorie jsou tympány. Tóniku a dominantu lze ladit pomocí upínacích šroubků. Podobným způsobem můžeme využít i jiné, klasické nástroje. Vhodná je například kytara, kdy necháme žáky hrát na prázdné struny, dále klavír, kdy žákům předem označíme potřebné klávesy, nebo třeba flétna, která bývá ve výuce na prvním stupni často využívána.¹⁶

¹⁶ SYNEK, J. *Didaktika hudební výchovy I.* Olomouc: UP, 2004, ISBN 80-244-0972-0, str. 49.

6 HODNOCENÍ UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 3. – 5. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY Z HLEDÍKSA INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ ŽÁKŮ – POZNÁMKY Z VLASTNÍ PEDAGOGICKÉ PRAXE

Učebnice je didaktickým prostředkem edukace, i v dnešní době patří mezi nejzákladnější využívané učební pomůcky. Ačkoli je dnes na trhu velký výběr učebnic hudební výchovy, nejčastěji využívaná je řada učebnic Státního pedagogického nakladatelství v Praze od 1. až do 9. třídy základní školy, které pro 1. až 5. ročník základní školy zpracovali autoři Lukáš Hurník a Marie Lišková. V žádné literatuře se pravděpodobně nedočteme obecné požadavky na učebnice, neboť každému předmětu, učiteli i žákům vyhovuje něco jiného. Jsou zde ale základní zásady, které by měly učebnice splňovat. V této kapitole se pokusím shrnout zpracování instrumentálních činností v učebnicích Hudební výchova ve třetím a čtvrtém ročníku základní školy a také krátce zhodnotit návodnost metodických příruček k těmto učebnicím. Nesmím opomenout, že ke všem učebnicím je také k dispozici kompaktní disk, který v hodinách využívám k poslechu hudebních ukázek.

6.1 HUDEBNÍ VÝCHOVA PRPO 3. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Co bych ohodnotila kladně, je příběh, kterým se učebnice snaží provést žáky všemi kapitolami. Ilustrace i krátké příběhy navozují přátelskou atmosféru, obsah učebnice je přehledný. Najdeme v ní spoustu písniček, rytmických cvičení a nápadů na pohybové doprovody jednotlivých písní. Mým cílem je zaměřit se na zpracování instrumentálních činností.

Na konci učebnice ale i v textu najdeme partitury doprovodů písniček. Uvedla bych na příkladu doprovod říkanky v učebnici na straně 7. Žáci se mají rozdělit do dvou skupin, kdy jedna skupina doprovází verše na hůlky v osminovém rytmu, tedy rychleji, druhá skupina na bubínek ve čtvrtovém rytmu, tedy pomaleji. V metodické příručce se toho už moc navíc nedozvíme, toto cvičení je zde rozepsané jen jako pohybové cvičení bez doprovodu na hudební nástroje. V obrázku č. 1 můžeme vidět zápis doprovodu. V notovém zápisu není nic označeno, žáci se tak musí orientovat vysloveně pouze podle délky not. Pro lepší přehled bych například vlevo k notové lince doplnila malý obrázek nástroje, pro který je notový zápis určený. Druhým způsobem, jak učinit zápis pro žáky přehlednějším by bylo použít pro stejný hudební nástroj vždy stejný hudební zápis, aby

se žáci v řádcích lépe orientovali a neztráceli se. Slova říkanky pod notovou linkou se zápisem osminových not jsou alespoň zapsána tučným písmem, přesto bych ale, především pro žáky nižších ročníků, zvolila nějaké barevné rozlišení nebo obrázek. Když se děti začnou soustředit na hru na hudební nástroj a do toho čtou slova, často se v notovém zápisu přehlédnou, obzvláště, hrají-li dvojhlas.

The image shows a musical score for a folk song in 2/4 time. It consists of five systems, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The lyrics are: "No-tám di-ví se náš klou-ček, No - tám di - ví ka-ždá no - ta ja - ko brou-ček se náš klou - ček le - ze níž a le - ze výš, ka - ždá no - ta".

Obrázek 1 - Ukázka notového zápisu hudebního doprovodu (zdroj: *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*)¹⁷

Na straně 106 stejné učebnice najdeme partituru písničky *Dú Valaši, dú*. V metodické příručce najdeme řadu postupů k nácviку písni, pohybových doprovodů a intonačních

¹⁷ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7, str. 7.

cvičení. Konkrétně ale třeba k této partituře, kterou vidíme na obrázku č. 2 bych určitě uvítala zmínku i v metodické příručce. Celkově mi zápis přijde pro žáky poněkud složitý. Zejména zápis pro triangel a činel je podle mého názoru ne úplně přehledný, notové linky jsou blízko nad sebou, v zápisu obou doprovodů je poměrně hodně pomlk. Notová linka pro hůlky působí mezi plnými notovými osnovami trochu nepřehledně, v zápisu doprovodných nástrojů pro tuto píseň bych buď zvolila méně nástrojů, nebo bych je pro přehlednost opět nějak odlišila, vyhradila zápisu v učebnici více prostoru.

Dú Valaši, dú

*Lidová píseň z Moravy
Upravil Jaroslav Svoboda*

Mírně

F C F F C F F

Zpěv

1. Dú Va-la-ši dú... ho-re de-di - nú... je-den ne-se pep-řek,

Triangel

Činel

Zvonkohra

Metalofon

Hůlky

Cello

pizzicato

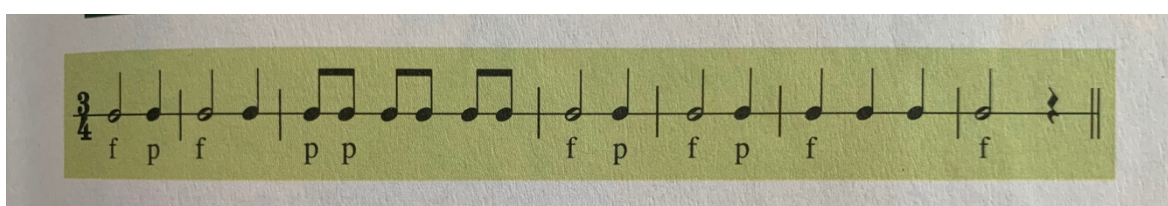
Obrázek 2 - Ukázka části notového zápisu hudebního doprovodu k písni *Dú Valaši, dú* (zdroj: *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*)¹⁸

V učebnici se často objevuje doprovod písně tleskáním, dupáním, bouchnutím o lavici a podobně. I zde bych určitě využila například obrázky. Nejen že by byl zápis pro žáky jasnější, takové cvičení bude pro děti zajisté atraktivnější.

¹⁸ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7, str. 106.

6.2 HUDEBNÍ VÝCHOVA PRO 4. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Tato učebnice navazuje na předchozí učebnici ze 3. ročníku, a tedy i její uspořádání je velmi podobné. Kladně bych ohodnotila aktivitu viz. obrázek č. 3 na straně 83. Je zde jednoduchý notový zápis. Dala bych žákům prostor si ho prohlédnout a následně zvolit vhodné nástroje z Orffova instrumentáře. Jelikož notový zápis obsahuje i osminové noty, zřejmě nebude vhodné zvolit například triangl. Na toto téma bych s žáky vedla krátkou diskuzi, propojila tak kritické myšlení s vlastní aktivitou žáků. Výběr nástroje by mohl být dobrou motivací. Líbí se mi také nápad obměny, kdy se se vše zahraje od konce k jeho začátku.

Obrázek 3 - Ukázka zápisu rytmičkého doprovodu (zdroj: *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*)¹⁹

Chtěla bych ještě zmínit instrumentální ztvárnění písně Už ty pilky dořezaly z učebnice na straně 96. Zde je partitura rozepsaná pro až devět hudebních nástrojů. Určitě oceňuji kombinaci melodických i rytmičkých hudebních nástrojů, podle mého názoru je ale doprovod písně pomocí tohoto notového zápisu těžko proveditelný. Notová linka pro triangl a činel působí v některých takttech jako společná, pro děti by bylo těžké odlišit, kterou notu mají zahrát. Také jsou nástroje rozepsány pouze v první části písničky, od pátého taktu si musí žáci hlídat notovou linku, kterou mají hrát, a to by se jim v takovém počtu hudebních názorů mohlo velmi snadno plést. Z tohoto důvodu vkládám obrázek celé stránky, aby bylo lépe patrné, že řádků je opravdu hodně a zápis působí, alespoň z mého pohledu, nepřehledně. Pokud je zápis pro žáky příliš obtížný a budou se v něm ztrácet, taková hudební činnost ztrácí svou podstatu.

¹⁹ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-045-5, str. 83.

Už ty pilky dořezaly

*Lidová píseň z Lašska
Upravil Jaroslav Svoboda*

Živěji

G D G D G D G

Už ty pil-ky do-ře-za-ly, už ty mlyn-ky do-mle-ly,

Triangl
Činel

Xylofon

Zvonkohra

Metalofon

Hůlky

Bubínek
Tamburína

Tympán

G D G D G D G D G

už sed - la - ci vy - mla - ti - li, ma - ju pra - zdne sto - do - ly.

Obrázek 4 - Notový zápis *Už ty pilky dořezaly* písňe s instrumentálním doprovodem (zdroj: *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*)²⁰

²⁰ LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-045-5, str. 96.

7 NÁVRH MODELOVÉ VÝUKOVÉ JEDNOTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY S UPLATNĚNÍM INSTRUMENTALNÍCH ČINNOSTÍ

Následující kapitola je věnována ukázkám přípravy na hodinu hudební výchovy, které jsem zpracovala podle výše naznačených požadavků na efektivní motivaci a aktivizaci žáků. Snažila jsem se v přípravách zapojit v rámci motivace zejména instrumentální činnosti. Zároveň jsem se snažila hodinu plánovat komplexně, tedy kombinovat vokální, poslechové, instrumentálních a hudebně pohybové činnosti ve snaze neopomenout tak žádnou z hudebních aktivit a funkčně je propojit.

V oblasti motivace hraje velkou roli dětská zvědavost, chuť zkusit nové věci a radost z vlastní tvorby. Pokud budu hovořit z vlastní zkušenosti, instrumentální činnosti jsou mezi žáky mnohdy oblíbenější než vokální. Proto je pro mě důležité nabídnout žákům pestrý výběr hudebních nástrojů, které si mohou vyzkoušet. Jedním z mých osobních cílů je snaha, aby žáci začali vnímat hudbu jako způsob komunikace. Zároveň prohlašuji, že jsem přípravy a vyučovací jednotky vytvořila v souladu s RVP.

7.1 PŘÍPRAVA NA VÝUKOVOU JEDNOTKU Č. 1 – *ZAHRAJME SI PRO RADOST*

Anotace

Tato vyučovací hodina je zaměřena zejména na poslechové a instrumentální činnosti. V rámci opakování pracujeme s hudebními pojmy, které žáci znají již z předešlých hodin hudební výchovy. Obsahem hodiny je také výklad s užitím hudebních ukázek.

Do hlavní části přípravy jsem zařadila hru *Koukej, co umím*. U této hry jsem si po předchozí zkušenosti pozměnila pravidla. V původní verzi měli žáci možnost úplné improvizace, bylo dovoleno vše, jak nástroj využít, kromě jeho ničení. Při větším počtu žáků ale vznikl chaos a bylo těžké udržet jejich pozornost.

V závěru hodiny si žáci zahrají hru, při které se mohou opět zklidnit a prostřednictvím této hry také stručně shrneme téma hodiny. Vždy se snažím na konci hodiny vyhradit minutu až dvě pro hodnocení žáků. Zpětná vazba je pro učitele velmi důležitá.

Popis výukové jednotky hudební výchovy

Typ školy: základní škola Cheb

Předmět: Hudební výchova

Ročník: 3. ročník

Celková časová dotace výukové jednotky: 45 minut

Téma hodiny: hudební nástroje, dělení hudebních nástrojů

Pomůcky: klavír, housle, bubínek, zobcová flétna, Orffův hudební instrumentář (nástroje melodické i rytmické), pexeso

Motivace: poslech

Specifické potřeby/podmínky pro zdárnou realizaci: nejsou

Očekávané cíle:

- opakování a upevňování poznatků o hudebních nástrojích
- žák dokáže rozdělit hudební nástroje do základních skupin podle jejich charakteristiky
- žák vnímá a dokáže rozpoznat hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální
- rozvoj hudebních dovedností prostřednictvím poslechu – nácvik naslouchání
- nácvik rytmizace, improvizace za využití jednoduchých hudebních nástrojů

Podrobný popis cílů dle RVP

V oblasti produkce:

- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
- improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem
- zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase

V oblasti recepce a reflexe:

- rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

Struktura hodiny

1. Úvodní část

- Opakování (5 minut)

S žáky vedeme rozhovor na téma hudební nástroje, žáci se snaží vzpomenout na co nejvíce názvů hudebních nástrojů a společně zopakujeme jejich základní

charakteristiku. Zopakujeme rozdíly mezi instrumentální, vokální a vokálně instrumentální hudbou.

- Motivace – poslech (5 minut)

Žáci zůstanou na svém místě, pohodlně se usadí. Učitel se usadí ke klavíru, cílem této aktivity je procvičení poslechových dovedností. Žáci si na lavici položí ruce, o které si opřou čelo a zavřou oči, je to příjemný způsob relaxace a zároveň je nebudou rušit žádné jiné vjemy.

Učitel postupně zahraje vždy úryvek z písniček *Vyletěla holubička*, *Koulelo se koulelo* a *Ach, synku*. Vždy po zahrání kousku písničky dá učitel žákům prostor správně určit název písničky.

2. Hlavní část

- Ukázka hudebních nástrojů (10 minut)

na housle a flétnu, přinesla jsem do hodiny také tyto nástroje. Žáky necháme si nástroje v klidu prohlédnout. Máme zde zástupce všech tří základních skupin, do které hudební nástroje dělíme, tedy strunné – klavír, housle, dechové – zobcová flétna a bicí – bubínek. Na opravdových nástrojích si mohou žáci lépe prohlédnout jejich odlišnosti a způsob hry na tyto nástroje. Pro mnohé žáky bývá překvapením, že i klavír je nástroj strunný, necháme je proto do klavíru nahlédnout. Díky praktické ukázce opravdových hudebních nástrojů je mohou žáci poznávat hned několika smysly a budou si je tak lépe pamatovat, neboť tento zážitek je pro ně opravdový.

Žáci se usadí opět do na svá místa a na housle jim zahrají dvě sloky písničky *Koulelo se, koulelo*, kdy první sloku zahrají pouze na housle a druhou sloku doprovodí žáci zpěvem.

- Hra *Koukej, co umím* (14 minut)

Žáci se usadí do kroužku v zadní části třídy, kde je více prostoru. Doprostřed kruhu umístíme hudební nástroje z Orffova instrumentáře. Žáci dostanou krátký čas na to, aby si nástroje prohlédli a osahali. Potom si jeden nástroj vyberou, každý má tedy nyní v ruce jeden hudební nástroj. Nejprve začne učitel, aby žákům hru předvedl. Vezmu si dřívka a vytukám jednoduchý rytmus, žák po mé pravici po mě zopakuje, pokud se mu to povede, svůj nástroj posune

každý žákovi, který sedí po jeho pravé straně, pokud ne, nástroj si necháváme a takto pokračujeme směru hodinových ručiček. Co se žáci rozhodnou zahrát necháme zcela na nich, můžou měnit rytmus, délku i intenzitu tónu, zkrátka vše, co daný nástroj dovolí.

3. Závěr

- Didaktická hra (5 minut)

Žáci pracují v lavici ve dvojicích. Každá dvojice dostane jednu sadu pexesa. Místo klasického pexesa, kdy jsou na kartičkách obrázky a žáci hledají dva shodné, žáci hledají název hudebního nástroje a na druhé kartičce jeho odpovídající popis. Během této aktivity žáci procvičují charakteristiku jednotlivých hudebních nástrojů a zároveň touto hrou navodíme téma hodiny. V této hře vítězí žák, kterému se podaří nasbírat více dvojic. Po skončení hry nechávají žáci kartičky na lavici rozložené tak, aby v levém sloupci byl vždy název nástroje a v pravém sloupci jeho charakteristika.

- Vyhodnocení (1 minuta)

Krátké hodnocení hodiny. V pár větách shrnu to, co nám uplynulá vyučovací hodina přinesla nového a co měli žáci možnost vyzkoušet. Potom žáky vyzvu k hodnocení, v případě spokojenosti žák zvedne zelenou pastelku, v opačném případě červenou pastelku.

7.1.1 REFLEXE VÝUKOVÉ JEDNOTKY Č. 1

Takto vypracovanou přípravu jsem v praxi vyzkoušela, nyní bych ráda zhodnotila, jak byly splněny předem očekávané cíle, co se osvědčilo, jak děti reagovaly a co bych v přípravě k tomuto tématu v dalších hodinách udělala jinak.

V úvodní části proběhlo opakování teoretické části tématu hudebních nástrojů. Žáci dokázali vyjmenovat opravdu velkou spoustu nástrojů a velkou část z nich dokázaly i správně zařadit. Jak jsem předpokládala, zařadit klavír žákům činilo potíže. Jelikož je klavír součástí naší hudebny, nechala jsem děti nahlédnout do otevřeného klavíru, neboť jim na první pohled nebylo jasné, proč klavír řadíme mezi strunné nástroje. Pojmy jako vokální, instrumentální a vokálně instrumentální hudba jsou žákům již známé, proto jsme je pouze krátce zopakovali, rozlišit tyto druhy hudby žákům nečinilo potíže. Během opakování v úvodní části jsem se ujistila, že je žáci rozumí tématu hodiny, dokážou si vzpomenout a vyjmenovat nejrůznější hudební nástroje a ty následně roztrždit do základních skupin, zároveň tak byly naplněny první dva stanovené cíle.

Co se týče poslechových dovedností, žáci poslouchali živou hudbu a určovali pouze názvy písní. Zde bych ráda zmínila, že ač jsem na hudební nástroj hrála já jakožto učitel, bylo na žácích viditelné, že jsou hudebním nástrojem fascinováni a k zadanému úkolu přistupovali aktivně. Potvrdil se tak fakt, že když učitel dokáže žáky zaujmout vlastní hrou, může tak děti motivovat. Také zde platí, že prostřednictvím instrumentálních činností lze v žácích vzbudit zájem i o jiné činnosti, například poslech. Pro příště bych při takovém cvičení použila i nahrávku a nechala bych žáky určovat přímo hudební nástroje, určení písně pro ně bylo snadné, a protože správný název odhalili již po pár taktech, bylo pro ně obtížnější, svou odpověď do konce ukázky. Pokud by poslouchali nahrávku, kde by se střídalo více nástrojů, pravděpodobně by je to vedlo k větší soustředěnosti. Také bychom tím podpořili žákovu schopnost odlišit konkrétní hudební nástroj mezi ostatními a ukázali jim další způsob, jak si k hudbě najít tu nejlepší cestu. Alespoň já to tak cítím, že hudební nástroje, které jsou mi bližší velmi často ovlivňují výběr hudby, kterou poslouchám ve volném čase. Ačkoli bych pro tuto aktivitu navrhovala různé alternativy, přesto tato poslechová činnost proběhla bez větších potíží a stanovený cíl tak považuji za splněný.

Ukázka reálných nástrojů žáky nadchla, spousta z nich si přála nástroje vyzkoušet, neboť je znali pouze z obrázků. Při interpretaci písně se žáci správně zapojili, ačkoli jsou zvyklí především na klavírní doprovod, písničku zazpívali v rámci svých intonačních možností čistě.

Mým hlavním cílem, který jsem si pro tuto hodinu stanovila, bylo zapojení instrumentálních činností. Žáci měli k dispozici Orffovy nástroje a v hlavní části dostaly prostor k improvizaci v rámci didaktické hry. Tuto činnosti bych zhodnotila kladně, určitě ji ještě v nadcházejících hodinách zopakují, neboť žáky velmi bavila. Určitě vyzkouším i různé obměny této hry žáci by v rámci motivace mohli hudební nástroje i vyrobit, nebo třeba využít hru na své tělo nebo vymyslet, jak využít předměty ve třídě. V přípravě jsem pro tuto činnost v rámci časové dotace vyhradila 14 minut, jelikož byla pro žáky hra v tomto podání novinkou, vysvětlení pravidel a vyzkoušení nástrojů zabralo trochu více času, ponechala bych pro příště této hře více času. Děti nástroje zajímaly, byly během hry velmi aktivní a zároveň je motivovala zkoušet nové a nové rytmy tak, aby předčily ostatní. Jelikož byla pravidla jasně stanovena a hra odpovídala možnostem žákům, panovala příjemná atmosféra a nikdo neměl potřebu hru ani kázeňsky narušovat, zapojili se s velkým nasazením opravdu všichni žáci. Kladně hodnotím také změnu místa, kde činnost probíhala. Žáci se pohromadě na koberci cítili uvolněněji, činnost probíhala formou hry, která je pro děti přirozená, nikdo z nich se proto nestyděl, měli větší prostor pro pohyb a celkově jsem s realizací spokojená.

Pro zklidnění jsem zvolila pexeso. Po rušné části hodiny bylo poněkud těžší udržet kázeň ve třídě, už jen proto, že žáci pracovali ve dvojicích, svádělo je to povídat si. Třídou jsem procházela, abych měla přehled, jak se jim daří hledat správné dvojice, do hry jsem ale nijak nevstupovala. Někteří žáci nestihli v určeném čase najít všechny dvojice, někteří spárovali všechny kartičky, avšak s chybami. Kartičky s pexesem jsem jim nechala k dispozici i po hodině, k případnému opakování třeba během přestávky. Tuto hodinu bych zhodnotila kladně, činnosti na sebe přirozeně navazovaly a z mého pohledu obsahovala jak činnosti vyžadující soustředěnost, tak činnosti vedoucí k uvolnění. Zároveň si myslím, že byly činnosti zvoleny adekvátně k věku dětí. Žáci měli na konci hodiny prostor pro sebereflexi, mile mě potěšilo, že všichni žáci hodnotili své výkony kladně, občas mají totiž tendence se spíše podhodnocovat, aniž by to následně

dokázali obhájit. Pro příště bych pro část závěrečného hodnocení ponechala více času, zpětná vazba je pro učitele velmi důležitá.

7.2 PŘÍPRAVA NA VÝUKOVOU JEDNOTKU Č. 2 – TROCHU JINÁ ABECEDA

Anotace

V této hodině se budu snažit vysvětlit, podle jakých pravidel se při zápisu řídíme a jak noty pojmenováváme. Zároveň všechny tyto znalosti převedeme do praxe. Žáci se aktivně zapojí do hudebních aktivit formou instrumentálních a vokálně instrumentálních činností. S využitím jednoduchých hudebních nástrojů se budu snažit představit žákům, jak tato teorie funguje v praxi. Logická paměť je totiž mnohem efektivnější než mechanická paměť.²¹ Na závěr hodiny čeká na žáky odpočinková aktivita, kterou mohou vypracovat samostatně nebo ve dvojici. Pro tuto hodinu jsem jsou boomwhackers²². Tento nástroj žáky k hudebním činnostem rozhodně motivuje, neboť hrát na něj zvládne opravdu každý a výsledek vždy stojí zato. V hodině jsem se snažila efektivně propojit teorii s praxí. Žáci si mohou stupnici zkusit sami zahrát a notovou abecedu zazpívat, opakováním se jim tak po čase zautomatizuje.

Popis výukové jednotky hudební výchovy

Typ školy: základní škola Cheb

Předmět: Hudební výchova

Ročník: 3. ročník

Celková časová dotace výukové jednotky: 45 minut

Téma hodiny: notová abeceda

Pomůcky: klavír, sada Boomwhackers, pracovní list

Motivace: rozhovor

Specifické potřeby/podmínky pro zdárnou realizaci: nejsou

Očekávané cíle:

- žák se orientuje v jednoduchém hudebním zápisu
- rozvoj hudebních dovedností prostřednictvím instrumentálních a vokálně instrumentálních činností

²¹ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2., s. 166

²² Boomwhackers, nebo také bobotubes, je perkusní hudební nástroj. Jedná se o plastové tubusy různých barev a délek, které při úderu vydávají tóny různých výšek. Úplně poprvé jsem se o nich dozvěděla při hledání inspirace do hodin hudební výchovy na internetu. V současné době jsou již boomwhackers dobře dostupné v internetovém prodeji jako sady i jednotlivě, dokonce lze již pořídit i hudební sešity přímo pro tento nástroj.

- žák dokáže ztvárnit jednoduchou píseň hrou na jednoduché hudební nástroje

Podrobný popis cílů dle RVP:

V oblasti produkce:

- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
- zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase

V oblasti recepce/ reflexe:

- rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby

Struktura hodiny

1. Úvodní část

- Motivace (5 minut)

Pokládáme žákům návodné otázky. Proč zapisujeme noty? Kam noty vlastně zapisujeme? Jak se nazývá klíč, který vždy zapisujeme jako první? Můžeme noty zapisovat, jak se nám líbí? Pomocí odpovědí na tyto otázky dojdeme k tématu, tedy že noty se do notové osnovy zapisují podle ustáleného pravidla, a tím je hudební abeceda.

Na tabuli máme v notové osnově připravené notový zápis stupnice. Začneme se stupnicí C dur, která začíná notou c_1 a končí notou c_2 , neboť notou c začíná přirozená tónová řada. Pro zápis not jsem s ohledem na další aktivity schválně využila barevný zápis.

2. Hlavní část

- Intonační cvičení (5 minut)

S notovou osnovou a notovou abecedou budeme ještě pracovat. Noty si nejprve přečteme. Zopakujeme si, že notová osnova začíná houslovým klíčem. Notovou stupnici tvoří osm tónů, první a poslední jsou shodné. Noty jsou pojmenované právě podle notové abecedy. Za doprovodu klavíru stupnici zazpíváme, žáci přitom sledují notový zápis a zpěv doprovodíme na klavír, zpíváme slabiky nebo dlouhé samohlásky jako u běžné abecedy: cé – dé – é – ef – gé – á – há – cé, tedy stupnici směrem nahoru, ale i směrem dolů – cé – há – á – gé- ef – é – dé – cé. Je důležité, aby si žáci opravdu zafixovali, v jakém pořadí jdou tóny za sebou

- Seznámení s nástrojem (5 minut)
Žáci se pohodlně posadí na koberec do kruhu. Doprostřed kruhu položíme boomwhackers. Necháme dětem krátký čas, aby si je prohlédly, s nástrojem se seznámily a vyzkoušely si, jak se na boomwhackers hraje. Mohou si vyzkoušet úder o ruku, o zem, o jiné předmět.
- Nácvik hry na boomwhackers (5 minut)
Potom si děti sednou do dvou nebo tří řad za sebe tak, aby kolem sebe měl každý dostatek místa pro hru a aby všichni žáci pohodlně dohlédli na tabuli. Každý žák má jeden nástroj, ve třídě to vychází tak, že přibližně tři žáci zahrají stejný tón. Žáci se budou ze začátku orientovat podle barev, to nám nevadí. Před nácvikem samotné písničky si takto zahrajeme stupnici, kterou máme připravenou na tabuli. Barvu not jsem volila stejnou jako je barva tubusu, abych dětem zjednodušila čtení. Učitel dohlídne na správnou techniku hraní, je důležité, aby děti dlaní nezacpávali spodní otvor tubusu a aby místo úderu bylo ideálně pár centimetrů pod horním otvorem. Stupnici několikrát zopakujeme vzestupně i sestupně.
- Nácvik písně (15 minut)
Vybrala jsem dětem dobře známou písničku *Kočka leze dolů*. Zvolila jsem ji z toho důvodu, že její melodii i slova děti bezpečně znají z paměti, takt písně je celý, vždy složený ze čtvrtových nebo půlových not, a zároveň má stoupající i klesající kadenci.
Rozdělím dětem nástroje tak, aby každý žák měl jeden tón, některé se samozřejmě budou opakovat.
Žáci se soustředí jak na čtení not, tak na hru, učitel pomáhá se čtením notového zápisu a ukazuje vždy na notu, kterou žáci hrají.

3. Závěr

- Odpočinková aktivita (7 minut)
Na závěr hodiny volíme odpočinkovou aktivitu. Vzhledem k tématu jsem vybrala jednoduchou křížovku s hudební tematikou. Žáci ji mohou vypracovat

ve dvojici a k jejímu zvládnutí nepotřebují žádný materiál. Žákům sdělíme, že do každého políčka píšeme jedno písmenko a napovíme, že výslednou tajenkou je název jedné známé lidové písničky. Tu po vyluštění křížovky napíšíou na příslušný řádek v pracovním listu s křížovkou.

- Hodnocení/ sebehodnocení (3 minuty)

Na konci hodiny se budeme krátce věnovat shrnutí proběhlé vyučovací hodiny, žáky pochválíme a poprosíme je o krátké sebehodnocení, rozhodně nikoho nenutíme.

7.2.1 REFLEXE VÝUKOVÉ JEDNOTKY Č. 2

V této reflexi bych ráda zhodnotila průběh druhé přípravy na vyučovací jednotku hudební výchovy. V rámci motivace jsem se žákům pokládala otázky, na které dokázali velmi dobře odpovídat. Dbala jsem tomu, aby odpověď formulovali vždy celou větou, neboť někteří žáci měli tendence vykřikovat jednoslovné nebo neúplné odpovědi. Přesto se díky odpovědím na předem stanovené otázky dostali až k tématu hodiny, které jsme si následně společně ujasnili.

Cílem bylo, aby se žáci dokázali orientovat v notovém zápisu a aby s jistotou ovládali hudební abecedu. Realizace tohoto cíle proběhla jak v teoretické, tak i praktické rovině. K zápisu jsem využila běžnou tabuli. Umím si představit, že by pro žáky byla atraktivnější interaktivní tabule a vzhledem k barevnému odlišení notového zápisu by byla ideální, bohužel ale není součástí naší hudebny.

Velká část žáků navštěvuje hudební školu, a tak pro ně bylo toto téma spíše opakováním, neboť noty dobře znají z hudební nauky. Ani ostatním žákům ale nedělal notový zápis potíže. Klavírní doprovod se mi pro tuto aktivitu osvědčil, neboť žáky vedl ke správné intonaci jednotlivých tónů a orientaci v notovém zápise. Během této aktivity jsem si ověřila, že žáci zápisu rozumí a dokážou podle něj stupnici za doprovodu zazpívat intonačně čistě, cíl byl tedy naplněn.

V hlavní části jsem se rozhodla využít trochu netradiční hudební nástroj. Musím zhodnotit, že pro téma hodiny mi využití boomwhackers přišlo ideální a děti tento nástroj opravdu velmi nadchl, ze hry měly opravdovou radost, což je pro mě vždy velký úspěch. Dětská touha vyzkoušet něco nového je totiž tou největší motivací. Žáci boomwhackers vnímali spíše jen jako barevné trubky než jako hudební nástroj. Měli

prostor si je vyzkoušet, a tak pro ně bylo překvapením, že každá „trubka“ zní jinak a že díky tomu můžeme tvořit opravdovou hudbu. Velmi pozitivně hodnotím, jak rychle žáci dokázali pochopit propojení barev a tónů, notový záznam četli velmi dobře. Děti nástroj ovládaly zprvu zcela intuitivně, přesto velmi správně. Pouze během hry se občas zapomněly, a tak jsem dohlédla na to, aby dětem nesjížděla ruka a držely nástroj správně, neboť jeho držení také ovlivňuje výšku tónu.

Zvolená písnička se mi pro začínající hráče osvědčila, vybrala jsem jednoduchou pětitónovou písničku, notový zápis této písničky byl pro děti srozumitelný. Jsou zvyklé mít před sebou notový zápis i při zpěvu, proto se v něm zorientovaly opravdu rychle. Časovou dotaci pro tuto část se mi nepodařilo dodržet, vymezený čas jsme o pár minut přetáhli, žáky hra tak nadchla, že chtěli vyzkoušet ještě další písničku. Pro tu už nám ale bohužel nezbyl čas, mám tedy určitě v plánu vyhradit pro tento hudební nástroj v hodinách více času a secvičit se žáky složitější písně, neboť možnosti hry s boomwhackers jsou obrovské a děti z ní byly doslova nadšené. Všichni žáci se s radostí zapojili, dokázali se soustředit. Měla jsem trochu obavu z organizace, ale děti se k činnosti postavily opravdu zodpovědně s velkou vervou a nadšením. Každý žák měl prozatím pouze jeden tón, pro příště bychom tedy mohli určitě vyzkoušet různé obměny, například každý žák by mohl mít dva různé tóny, nebo bychom mohli žáky rozdělit podle tónů v různých výškách, obměn se nabízí celá řada a určitě plánuji je vyzkoušet. Bylo zřejmé, že je pro žáky přirozenější zpívat za doprovodu hudebního nástroje. Instrumentální doprovod je z mého pohledu rozhodně vhodný způsob, jak žáky zároveň přirozenou cestou motivovat ke zpěvu, neboť za doprovodu hudebních nástrojů se žáci tolik neostýchají. Zároveň se soustředí na doprovod a nemají tak čas navzájem se pozorovat. V této části žáci ztvárnili píseň, další cíl tedy považuji za splněný.

Ke konci hodiny jsem zařadila odpočinkovou aktivitu, kdy se žáci vrátí do lavic. Každý žák dostal pracovní list s připravenou křížovkou, kterou mohl vypracovat individuálně nebo ve dvojicích. Toto rozhodnutí jsem nechala na žácích samotných, v hodině pracovali opravdu velmi dobře. Většina z nich se rozhodla řešit křížovku společně ve dvojici, bohužel jsme ale tuto aktivitu museli ukončit o něco dříve, neboť nám chyběl čas. Žáci si vzali pracovní list s sebou domů, jeho dopracování jsem nechala jako dobrovolné.

Jako poslední jsem děti vyzvala ke krátké reflexi, dva žáci se přihlásili. Hodinu hodnotili kladně, dokázali správně shrnout, co nového se naučili. I já považuji celou lekci za zdařilou, byla zde z mého pohledu vyvážena část kognitivní i prožitková. Děti zažily úspěch a radost ze hry na nástroj a zároveň jeho prostřednictvím zábavným a nenásilným způsobem pochopili princip notového zápisu a procvičili notovou abecedu. Zastávám názor, že vše, co necháme děti vyzkoušet v praxi, se jim bude mnohem lépe chápat i pamatovat.

Hudební nástroje využívám v hodinách opravdu často a ráda, pro mnohé žáky je to mimo jiné příjemnější způsob hudebního vyjádření než například zpěv, který u nich často vyvolává pocit studu. Pokud je ale hrou správně motivujeme a najdou si k hudbě svou vlastní cestu, která jim bude příjemná, určitě v nich pomůžeme vybudovat pozitivní přístup ke všem složkám hudby, včetně zpěvu a tance, tak, aby jim v budoucím životě pomáhala v osobnostním rozvoji a činila jim radost. To, že se žáci k hudbě vracejí i ve svém volném čase a aktivně se jí věnují, je pro mě jako učitele, ale i hudebníka, velkou odměnou.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo shrnout a předložit způsoby, jak lze žáky prvního stupně motivovat a aktivizovat prostřednictvím instrumentálních činností. Snažila jsem o pojetí instrumentálních činností jakožto neoddělitelné, avšak často opomíjené složky hodin hudební výchovy, kdy základním kamenem bývá zpěv a instrumentální činnosti jsou žákům prezentovány jen jako forma doprovodu, nikoliv jako forma vlastního vyjádření prostřednictvím hry na hudební nástroj. Zapojením instrumentálních činností zprostředkováváme žákům nezapomenutelný zážitek a pomáháme tím budovat i kladný vztah k ostatním složkám hudební výchovy. Například vokální činnosti, konkrétně třeba pěvecký projev, je pro žáky za doprovodu hudebních nástrojů příjemnější, velkou překážkou bývá pro žáky při zpívání stud, dále jim pomáhá udržet správný rytmus a melodii. Činnosti také často ve výuce probíhají bez větších obměn, působí tak po čase stereotypně a přestávají být pro děti prostředkem motivace. Snažila jsem se proto předložit formy hry na hudební nástroje s důrazem na jejich variabilitu.

Vlastní žakovu hru na hudební nástroj jsem ve své práci pojala jako přímý způsob, jak žáky motivovat a aktivizovat v hodině hudební výchově nejen pro hru samotnou, ale i pro další hudební aktivity. Jak jsem již zmiňovala, prostřednictvím instrumentálních činností pomáháme rozvíjet kladný vztah i k dalším složkám hudební výchovy, například ke zpěvu, ale i poslechu nebo tanci. Dát žákům prostor hrát na hudební nástroje je z mého pohledu vhodná cesta, jak úspěšně budovat vztah mezi žáky a hudbou tak, aby se v ní po celý svůj život rádi vraceli, aby hudbě rozuměli a rozšiřovali tak své obzory.

Krátce jsem se také zaměřila na zastoupení instrumentálních činností v učebnicích Hudební výchovy z Pedagogického nakladatelství pro 3. a 4. Ročník, ze kterých jsem vybrala pár hudebních doprovodů a partitur a rozebrala jejich vhodnost pro využití ve výuce hudební výchovy.

Za podstatnou část své práce považuji vyhotovené přípravy k vyučovacím jednotkám hudební výchovy. V těch jsem se snažila aktivity vhodně střídat, aby byla hodina pro žáky zajímavá a prezentovat žákům ve snaze o snadnější pochopení a zapamatování

teorii za pomoci praktických cvičení. Samozřejmě jsem v přípravách využila instrumentální činnosti, které jsem se snažila vhodně obměňovat.

Tyto přípravy na výukové jednotky jsem měla možnost vyzkoušet v praxi a myslím, že i do mé budoucí učitelské praxe vnesla tato zkušenost nový, rovnocennější pohled, díky kterému se myslím dokážu s motivací žáků v budoucnu lépe vypořádat. Potvrdilo se mi, že i když nechám žákům více prostoru, nemusí to nutně znamenat chaos, ba naopak, pokud budou žáci správně motivováni, tento přístup ocení. Přeci jen by měla mít hudební výchova, stejně jako ostatní výchovy, poněkud jiný charakter výuky než ostatní předměty. Tento rozdíl nevidím v tom, že by byla snad méně důležitá než matematika, což v očích některých rodičů občas bývá, ale v tom, že si můžeme dovolit popustit pravidla, nechat žáky vstát ze školní lavice, nastavit přátelskou atmosféru a dát jim prostor zažít příjemné pocity během toho, co se něco nového učí.

Rozhodně se budu v budoucnu snažit zlepšovat a teoretické a praktické poznatky nabyté sepsáním této práce mi budou ku prospěchu.

RESUMÉ

Ve své diplomové práci se zabývám hrou na hudební nástroje v hudební výchově jako zdroj motivace a aktivizace žáků. V první části jsem se snažila o propojení teoretických poznatků v oblasti motivace a aktivizace žáků se svými zkušenostmi a poznatky z praxe a navrhnout, jak lze žáky prostřednictvím instrumentálních činností v hodinách hudební výchovy efektivně motivovat.

V druhé části jsem sestavila dvě modelové přípravy na hodinu hudební výchovy s využitím hudebních nástrojů jako prostředku motivace žáků a ke každé přípravě jsem sepsala reflexi.

SUMMARY

In my diploma thesis, I deal with playing musical instruments in a music education as a source of a student motivation and activation. In the first part, I tried to connect theoretical knowledge in the field of motivation and activation of students, with my experience and knowledge from practice and suggest how students can be effectively motivated through instrumental activities in the music lessons.

In the second part, I compiled two model preparations for the music lesson using musical instruments as a means of motivating students and I also wrote a reflection for each preparation.

SEZNAM LITERATURY

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. 2. Ostrava: MONTANEX, spol., 1992. ISBN 80-85300-98-2.

JURKOVIČ, Pavel. *Instrumentální soubor na základní škole: notový materiál a metodická příručka pro nepovinný předmět Hra na hudební nástroj v 5.-8. ročníku základní školy*. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, c1999, 88 s. ISBN 80-723-5092-7.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, c2000, 87 s. ISBN 80-723-5113-3.

LOKŠOVÁ, Irena, LOKŠA, Josef. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999.

MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti, a tvořivosti žáků*. Brno: MU, 1998. ISBN 80-210-1880-1.

PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8.

SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013.

SYNEK, Jaromír. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0964-X

Internetové Zdroje:

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. c2017. Poslední změna 1. 9. 2017 [cit. 2019 02-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Ukázka notového zápisu hudebního doprovodu (zdroj: <i>Hudební výchova pro 3. ročník základní školy</i>)	28
Obrázek 2 - Ukázka části notového zápisu hudebního doprovodu k písni <i>Dů Valaši, dů</i> (zdroj: <i>Hudební výchova pro 3. ročník základní škol</i>)	29
Obrázek 3 - Ukázka zápisu rytmického doprovodu (zdroj: <i>Hudební výchova pro 4. ročník základní školy</i>).....	30
Obrázek 4 - Notový zápis <i>Už ty pilky dořezaly</i> písně s instrumentálním doprovodem (zdroj: <i>Hudební výchova pro 4. ročník základní školy</i>)	31
Obrázek 5 - Děti se seznamují s vybraným hudebními nástroji (autor: Tereza Moulisová) .	I
Obrázek 6 - Děti se seznamují s vybranými hudebními nástroji (autor: Tereza Moulisová) I	
Obrázek 7 - Hudební pexeso jako aktivita na závěr hodiny hudební výchovy (autor: Tereza Moulisová)	II
Obrázek 8 - Pracovní list s křížovkou s hudební tematikou vypracovaný žákyní 3. ročníku základní školy (autor: Tereza Moulisová).....	III

PŘÍLOHY

Obrázek 5 - Děti se seznamují s vybraným hudebními nástroji (autor: Tereza Moulisová)

Obrázek 6 - Děti se seznamují s vybranými hudebními nástroji (autor: Tereza Moulisová)

Obrázek 7 - Hudební pexeso jako aktivita na závěr hodiny hudební výchovy (autor: Tereza Moulisová)

ČERNÁ KLÁVA

Hudební křížovka

1.		O	S	N	O	V	A	
2.			K	Y	T	A	R	A
3.	C	E	L	A				
4.			K	L	I	Č		
5.		N	O	T	A			
6.	H	O	V	S	L	E		
7.			P	I	S	E	Ň	
8.	B	U	B	E	N			
9.			S	M	E	T	A	N

1. Linky, do kterých zapisujeme noty, se nazývají notová ...
2. Strunný drnkací hudební nástroj .
3. Nota, která má čtyři doby, se nazývá nota ...
4. Na začátek hudební osnovy zapisujeme houslový ...
5. Znak pro označení tónu v notové osnově se nazývá ...
6. Hudební strunný nástroj, na který hrajeme smyčcem
7. Kočka leze dírou je česká lidová ...
8. Velký bicí nástroj
9. Slavný český hudební skladatel, autor symfonických básní „Má vlast“

Tajenka: ...SKÁKAL PES.....

Obrázek 8 - Pracovní list s křížovkou s hudební tematikou vypracovaný žákyní 3. ročníku základní školy (autor: Tereza Moulisová)